

Література

1. Данілов О.Д., Івашина Г.М., Чумаченко О.Г. Інвестування: Навч. посіб. — К.: Видавничий дім «Комп'ютерпрес», 2001. — 364 с.
2. І.О. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. — К.: МП «Интел» ЛТД, 1995. — 448 с.
3. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 376 с. — С. 7—8.
4. Пересада А.А. Основы инвестиционной деятельности. — К.: Либра, 1996. — 344 с.
5. Татаренко Н.О., Поручник А.М. Теорії інвестицій: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2000. — 160 с.
6. Луганська область у цифрах 2009, статистичний збірник, за редакцією Пілієва С.Г.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2011 р.

УДК 338.439:637.12 (477.83)

М. В. Колодій, асистент кафедри економіки підприємства,
А. В. Колодій, канд. екон. наук, старший викладач кафедри фінансів і кредиту,
Львівський національний аграрний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто тенденції розвитку приватного підприємництва в аграрному секторі та зроблено аналіз чинників, що гальмують його розвиток. Запропоновано напрями з удосконалення системи фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки.

Ключові слова: фінансово-кредитне забезпечення, підприємницька діяльність, інструменти і важелі фінансово-кредитного забезпечення, фінансові гарантії повернення кредитів, страхування фінансових ризиків.

В статье рассмотрены тенденции развития частного предпринимательства в аграрном секторе и сделан анализ факторов, которые тормозят его развитие. Предложены направления усовершенствования системы финансово-кредитного обеспечения субъектов предпринимательской деятельности в аграрном секторе экономики.

Ключевые слова: финансово-кредитное обеспечение, предпринимательская деятельность, инструменты и рычаги финансово-кредитного обеспечения, финансовые гарантии возвращения кредитов, страхования финансовых рисков.

Progress trends of private enterprise in an agrarian sector and the analysis of factors which slow down development are considered. Directions for improvement of the finance and credit support of subjects of entrepreneurial activity in the agrarian sector of economy are offered.

Key words: finance and credit supply, entrepreneurial activity, instruments and levers of the finance and credit support, financial guarantees of returning of credits, insurance of financial risks.

Постановка проблеми. Розвиток підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки сприяє підвищенню ефективності господарювання, розширенню зайнятості сільського населення, наповненню ринку новими товарами та послугами і, тим самим, стає каталізатором подальшого економічного зростання країни.

Тенденції розвитку підприємництва в аграрному секторі на нинішньому етапі свідчать переважно про його стагнацію, а в окремих галузях — і про деградацію. Тому існує нагальна необхідність аналізу чинників і виявлення проблем, що гальмують його розвиток, та визначення пріоритетних напрямів і обґрунтування ефективних важелів активізації підприємницької діяльності.

Глибоке і системне вивчення тенденцій розвитку підприємництва в аграрному секторі країни свідчить про гостру необхідність удосконалення системи фінансово-кредитного забезпечення його розвитку.

Аналіз існуючих досліджень за даною проблемою. Становлення і розвиток підприємництва постійно привертає увагу вчених. У розробку теоретичних, методичних і прикладних проблем підприємництва, зокрема в аграрному секторі, значний вклад внесли: В. Андрійчук, П. Гайдуцький, А. Герасимчук, А. Заїнчковський, Д. Крисанов, М. Малік, Л. Молдаван, Л. Романова, П. Саблук.

Виділення невирішених проблем та формулювання цілей статті. Враховуючи, з однієї сторони, динамізм, а з другої — суперечливий і нестійкий характер розвитку підприємництва, закономірно загострюється потреба розширення і поглиблення досліджень різних аспектів його регіональної і галузевої специфіки в аграрному секторі. Актуальним залишається проблема диверсифікації інструментів і важелів фінансово-кредитного забезпечення розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки. Тому метою написання нашої статті є підготовка пропозицій з удосконалення системи фінансово-кредитного забезпечення розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки.

Виклад основного матеріалу. Загальноекономічні умови функціонування сільського господарства, які виникли з початку 1990-х років, призвели до того, що рівень його кредитного забез-

печення постійно знижувався. У 2009 році частка коштів, отриманих в режимі кредитування сільського господарства комерційними банками, становила по короткострокових кредитах 13 %, по довгострокових — 16 % від загального обсягу залучених коштів [5, с. 276]. Згідно із соціологічними дослідженнями 60 % українських підприємців вважають отримання кредитів нереальним; найбільшими проблемами у кредитно-фінансовій сфері для суб'єктів підприємницької діяльності останнім часом залишаються застава майна, складна процедура отримання банківського кредиту, завищені кредитні ставки тощо [1, с. 88]. Такі умови кредитного забезпечення не створюють належних умов підприємствам аграрного сектору для розвитку конкуренції на рівних засадах із формуваннями з більш швидким обігом капіталу (наприклад, у сфері торгівлі). Таким чином, аграрний сектор економіки протягом останнього часу залишався без належного забезпечення кредитними ресурсами, що, в свою чергу, спричинило погіршення фінансового стану сільськогосподарського виробництва, зростання кількості збиткових підприємств тощо. Все це значною мірою дискредитує аграрні перетворення на селі, дестабілізує вплив існуючих форм підприємництва на ефективність функціонування аграрного виробництва.

За останні роки урядом України чимало зроблено, зокрема, в напрямку удосконалення кредитних відносин. Запроваджено бюджетну підтримку пільгового кредитування АПК і це зумовило підвищення інтересу комерційних банків щодо інвестування, кредитування й розвитку галузі. Але фінансово-кредитне забезпечення підприємств аграрного сектору, з метою розширення доступності банківських кредитів потребує більш глибоких і виважених підходів. Для покращання умов кредитування підприємств аграрного сектору необхідно удосконалити всю банківську систему, зокрема, механізм резервування, умови залучення депозитів та інших джерел нагромадження кредитних ресурсів, запровадити заставу майна та землі тощо.

Особливою проблемою кредитного забезпечення підприємств аграрного сектору залишається довгострокове кредитування. На думку відомих вчених, без вирішення питань приватизації землі та її використання як об'єкта застави, спрощення процедури реалізації заставленого майна, проблеми довготермінового кредитування та інвестування як важеля економічного зростання галузі агропромислового комплексу вирішити неможливо [4, с. 89]. Остаточне вирішення у законодавчому порядку процесу забезпечення гарантій повернення наданих довготермінових кредитів

можливе лише в контексті вирішення питань власності на землю, передбачивши механізм передачі її у заставу при кредитуванні. У разі порушень умов кредитного договору — земля повинна підлягати відчуженню.

У рамках нової програми кредитування, на період дії стратегії Світового банку, великого значення набуває аграрний сектор. В Україні політичні обмеження для сільськогосподарського розвитку досить істотні і створюють перешкоди для Світового банку та інших донорів щодо здійснення вагомих інвестицій у цю галузь. Світовий банк може бути готовим до більш енергійних дій у аграрному секторі української економіки у випадку, якщо для цього буде створено відповідні можливості. Нині Світовий банк готує цікавий проект кредитування сільського господарства, в який закладена ідея розвитку ринку землі. Є сподівання, що, коли проєкт запрацює, діяльність кредиторів та інвесторів активізується [8, с. 52].

Оскільки в кредитному забезпеченні підприємств аграрного сектору відсутня масштабність альтернатив, то важливо удосконалювати механізм кредитування, основними складовими якого є гарантія одержання необхідного кредиту у зазначені терміни за найменшу плату та використання отриманих ресурсів за цільовим призначенням і вчасне повернення. Для створення такого механізму, важливим є розв'язання на державному рівні певного кола завдань.

Одне з головних і першочергових з них — попереднє визначення мінімальної потреби підприємств аграрного сектору в кредитних ресурсах. На наш погляд, саме такими кредитними ресурсами має здійснюватись забезпечення підприємств у встановлені строки і на відповідних пільгових умовах

Наступним завданням є удосконалення механізму встановлення відсоткових ставок по кредитах. Адже нині нагальною є проблема пошуку джерел щодо покриття утвореної різниці між пільговими і діючими кредитними ставками. Відповідні кошти за умови стабілізації вітчизняної економіки повинні передбачатись (кошти цільового призначення) як у місцевому, так і в державному бюджеті, у вигляді компенсації через зменшення банківських платежів до бюджету і прямої компенсації з бюджету. Важливим джерелом покриття утвореної різниці можуть бути кошти спеціального фонду кредитних гарантій та кредитної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, який формується за рахунок: сум відсоткових ставок, по наданих фондом кредитах, повернення заборгованості за попередньо надані кредити [2, с. 63].

На нашу думку, саме пільгове кредитування підприємств аграрного сектору є ефективнішим, ніж надані державою субвенції чи дотації. А тому удосконалення механізму кредитного забезпечення цих підприємств з боку банківських установ найбільш доцільне у вирішенні проблеми їх фінансування.

На думку науковців, основна причина зниження рівня кредитного забезпечення підприємств аграрного сектору полягає у відсутності застави та високих процентних ставках за кредит. Незважаючи на те, що у липні 2006 році облікова ставка Національного банку України була знижена до небачено низької величини — 8 %, у 2007 р. підприємства аграрної сфери брали кредити в середньому під 27—28 % (коливання від 18 до 35 %), у 2008 р. — під 35 %, а в 2009 р. — 45 % [5, с. 277].

Особливість кредитування підприємств аграрного сектору — формування системи кредитних договірних відносин. Як правило, надання кредитів проходить при укладанні кредитних договорів, термін яких не повинен перевищувати термін окупності заходу, який кредитується. Оскільки тривалість кругообігу оборотних засобів у підприємствах аграрного сектору відбувається протягом одного виробничого циклу, то й надані кредитні ресурси мають бути повернені до банку не пізніше одного року. Підтвердженням цього є кругообіг капіталу в рослинницькій галузі — не більше одного разу на рік.

Для створення і розвитку підприємства, як правило, потрібно чимало коштів, але для підприємців вони недоступні за умов складного і довготривалого процесу їх одержання, коли для цього необхідно заставити майно на суму, істотно більшу за позику. Для одержання кредиту потрібно бути власником значного майна, якого нині у більшості підприємців немає. Навіть тоді, коли у них є у власності земля, вирішення проблеми неможливе, оскільки банки відмовляються від застави землі через недосконалий механізм іпотечного кредитування.

Питання підвищення ефективності кредитного забезпечення підприємств аграрного сектору можна було б вирішити за допомогою спеціальних установ з кредитування підприємництва аграрної сфери. На відміну від банків, саме через такі установи можна було б надавати кредити за спрощеною системою і в отримання кредиту та його вчасного повернення. Як відзначалося на Всеукраїнській нараді з питань підприємництва 15 липня 2008 р., в Україні у сфері кредитування працює ряд німецьких та американських приватних фондів і банків. Українські банки та небанківські інституції, за рідкісним винятком, не поспішають переймати цей досвід [3, с. 51].

Однією з нових форм фінансування, що стрімко розвивається, сьогодні є лізинг. Нині нараховуються тисячі підприємств, які спеціалізуються на цьому виді діяльності.

Лізингові операції — це не звичайна оренда, а специфічна, яка наближує лізинг до кредиту. На відміну від оренди, в лізингу беруть участь, як правило, не два, а три і більше суб'єктів: постачальник обладнання, лізингова (фінансова) компанія та користувач. Окрім того, можлива участь посередників, гарантів та ін. [7, с. 87].

За відсутності у потенційного лізингоотримувача повної інформації про товаровиробників орендатору просто вигідніше звертатися до лізингової компанії з проханням визначити постачальника необхідного йому обладнання, ніж самому займатися пошуками постачальника.

Отже, лізинг включає співвідношення купівлі-продажу та оренди. Але основою відносин тут є кредитна операція, а ключовою фігурою — лізингова компанія, яка надає орендатору фінансову послугу. Лізингодавець купує майно у повну власність за повну вартість, але не для себе, а для користувача, який отримує та використовує це майно, не вкладаючи кошти, а періодично виплачуючи за це відповідні внески.

Таким чином, лізинг можна розглядати як передачу майна у тимчасове користування на умовах повернення, терміновості, платності, тобто кваліфікувати як кредит у вигляді основного капіталу. Тому з економічного погляду лізинг — це трансформація банківського кредиту у товарний шляхом надання лізингодавцем лізингоотримувачу у використання майна у формі оренди.

Лізинг забезпечує в аграрному секторі такі переваги: стовідсоткове кредитування, яке не вимагає швидкого початку платежів. Договір підписується на повну вартість, а лізингові платежі є поточними і, як правило, розпочинаються після постачання майна або пізніше; набагато простіше отримати контракт за лізингом ніж позику; до лізингових операцій залучаються великі кошти банківських установ, акціонерних та страхових товариств; лізинг привабливий і можливістю, яка надається суб'єктам підприємництва, які не мають достатнього капіталу для купівлі обладнання, отримати його шляхом оренди, крім того, на вигідніших умовах, ніж за контрактами купівлі-продажу; можливість через лізинг сучасних і високопродуктивних технічних засобів не тільки оперативно реконструювати виробництво, а й спрямовувати кошти, які зекономлені на різні потреби; лізинг дає можливість отримати додаткові інвестиції від іноземних партнерів, причому не в гро-

шовому вираженні, що викликає певні складнощі, а в машинах та устаткуванні, які потрібні для виробничої діяльності [6, с. 40].

Окрім ряду переваг для окремих суб'єктів лізингових операцій, лізинговий бізнес дуже позитивно впливає на економіку країни: сприятливо діє під час перехідного періоду, який характеризується спадом виробництва, нестабільністю фінансового сектору, кризою банківської системи.

Саме такий період зараз переживає Україна. Тому лізинг, судячи із зарубіжного досвіду розвинутих країн та країн, що розвиваються, спроможний допомогти у розв'язанні багатьох проблем українських підприємств, які потребують переоснащення своїх виробництв, придбання високотехнологічного обладнання.

Лізинг має великий потенціал розвитку приватного підприємництва, раціонального використання ресурсів, велику гнучкість у відносинах між виробниками і споживачами. Тому лізинг — одна з найцікавіших та найперспективніших форм інвестування, здатна значно підживити процес оновлення виробництва.

Формування і подальший розвиток системи лізингу в Україні буде сприяти вирішенню багатьох проблем становлення підприємництва, у тому числі і в аграрному секторі.

Висновки. З викладеного можна зробити висновок, що кредитування підприємництва в аграрному секторі економіки можливе через розширення доступності до кредитних ресурсів, (мається на увазі іпотека землі), пільгове кредитування, а також ефективного використання і своєчасного повернення кредитів, а також створення, спеціальних установ з кредитування підприємств, поруч з активізацією роботи існуючих фінансово-кредитних установ — кредитних спілок. Це є одним з оптимальних шляхів вирішення проблеми кредитного забезпечення підприємництва в аграрному секторі економіки. На нашу думку, тільки міцна співпраця нових реформованих підприємницьких структур з фінансово-кредитними установами, при підтримці держави, сприятиме більш ефективному аграрному виробництву.

Для розширення фінансово-кредитного забезпечення необхідно: запровадження нових форм кредитування, таких як удосконалення механізму заставних та інтервенційних закупок, кредитування за допомогою векселів, розвиток комерційного кредиту, складських розписок, фінансового лізингу; формування за участю комерційних банків фінансово-промислових груп, які б об'єднували виробників сировини, переробників, а також структур, що забезпечують зберігання та реалізацію продукції; розвиток фінансового менеджменту і консалтингу; створення та функ-

ціонування нових інституцій фінансового ринку, зокрема на кооперативних засадах.

Крім означеного, значною проблемою сільськогосподарського кредитування залишається високий ризик неповернення кредитів. Аграрний сектор економіки є одним із найбільш ризикованих напрямів господарської діяльності. Непередбачуваність природних умов і мінливість врожаїв є основними факторами, що впливають на зміни в доходах агропідприємств. Відсутність ефективних механізмів страхування сільськогосподарського виробництва залишається значною перешкодою у подальшому розвитку кредитно-фінансових відносин в аграрному секторі. Необхідно запровадити такі механізми, які б дали змогу розділити ризики, що виникають при кредитуванні між банками та страховими компаніями. Потрібно розробити спеціальну програму державної підтримки або державного субсидування страхування підприємств в аграрній сфері. Такі програми існують у багатьох країнах світу, вони мають на меті стимулювати агробізнесові формування до участі у страхуванні та зменшити для них вартість такого страхування.

Для розширення фінансування підприємств необхідно залучати різні джерела та кредитні схеми: кредитування банками та кредитними спілками, надання техніки на умовах лізингу та розстрочки фірмами-виробниками, лізинговими компаніями. Адже на це спрямована політика фінансово-кредитного забезпечення безпосередньо суб'єктів підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки. Зокрема її пріоритетами є: розвиток фінансової інфраструктури на селі, оптимізація вартості фінансових послуг, здешевлення кредитів комерційних банків, удосконалення законодавства щодо лізингових операцій та страхування, захист прав кредиторів і позичальників, створення механізму здешевлення кредитів для розвитку довгострокового кредитування (іпотеки) тощо.

Література

1. Біловус Г. Підприємництво в Україні: сучасний стан та проблеми розвитку / Г. Біловус // Регіональна економіка. — 2007. — № 4. — С. 86—92.
2. Варналій З.С. Державна політика приватного підприємництва : монографія / З.С. Варналій. — К. : НІС, 2006. — 130 с.
3. Галанець В.Г. Приватний сектор сільськогосподарського виробництва: стан, проблеми та перспективи / В.Г. Галанець, М.Г. Шульський // Економіка АПК. — 2008. — № 11. — С. 49—52.

4. Галанець В.Г. Територіальні особливості розвитку регіонального АПК : монографія / В. Г. Галанець, М. С. Хом'як. — Львів: Українські технології, 2004. — 224 с.

5. Глушко В.І. Фінансові аспекти державної підтримки приватного підприємництва в АПК України / В.І. Глушко, К.В. Рясна // Соціально-економічна модель постреформованого розвитку агропромислового виробництва в Україні. — К.: ІАЕ УААН, 2010. — С. 274—277.

6. Долинський С.В. Становлення та розвиток приватного підприємництва на регіональному рівні / С.В. Долинський // Економіка АПК. — 2008. — № 8. — С. 38—43.

7. Парсяк В. Проблеми приватного підприємництва / В. Парсяк, М. Журавльова // Економіка України. — 2007. — № 3. — С. 84—89.

8. Саблук П.Т. Основні напрями розвитку високоефективного агропромислового виробництва в ХХІ столітті : доповідь на Сьомому Всеукраїнському конгресі вчених економістів-аграрників / П. Т. Саблук. — К.: ІАЕ УААН, 2005. — 94 с.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2011 р.

УДК: 338. 43. 01

І. І. Кравчук, канд. екон. наук, доцент,
Житомирський національний
агроекологічний університет

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ АГРОХОЛДИНГАМИ: ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО СОЦІУМУ

Розглянуто еволюційні підходи до формування систем управління у холдингових структурах. Виявлено особливості функціонування систем управління у вітчизняних агрохолдингах, що зумовлені типом об'єднання та напрямками функціональної координації. Запропоновані напрями соціальної орієнтації управлінських систем агрохолдингів з урахуванням підвищення рівня розвитку сільського соціуму.

Ключові слова: система управління, агрохолдинг, соціум, координація розвитку, соціальна відповідальність.

Рассмотрены эволюционные подходы к формированию систем управления в холдинговых структурах. Выявлены особенности функционирования систем управления в отечественных агрохолдингах, обусловленные типом объединения и направлениями функциональной координации. Предложены направления социальной ориентации управленческих систем агрохолдингов с учетом повышения уровня развития сельского социума.

Ключевые слова: система управления, агрохолдинг, социум, координация развития, социальная ответственность.

Evolutionary approach to building management systems for holding structures have been analyzed. The systems of governance in the domestic agricultural